

EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI 2020

Természetjog és morálfilozófia

Simon József

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

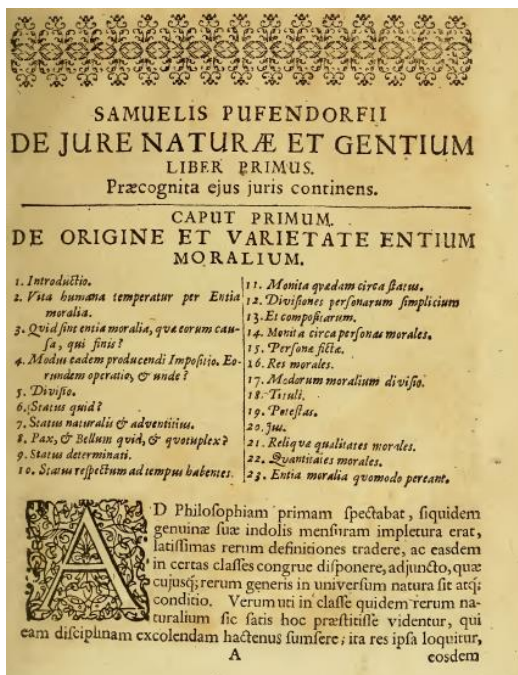
BEFECTETÉS A JÖVŐBE

Természetjog és morálfilozófia

5.5 lecke – 15 perc

Pufendorf – 5: A morális létezők

Az előző leckék során azt kísértük végig figyelemmel, hogy Pufendorf elmélete szerint az önérdékkövetés és a szociabilitás mozzanatai hogyan artikulálják a kontingens természettörvényt az értelemmel rendelkező ember számára.

A *De jure naturæ et gentium* (Lundt 1672) című mű első kiadásának első sorai

Némileg meglepő módon Pufendorf *De jure naturæ et gentium* (A természet és a nemzetek jogáról) című 1672-ben Svédországban megjelent főművét nem a természetjogi kötelezettség tárgyalásával kezdi, mely finoman lavíroz a grotiusi és a hobbesi természetjogi koncepciók között.

A monumentális mű nyitó mondata az első filozófia diszciplínáját szólítja meg:

Az első filozófiára – vagy metafizikára – történő hivatkozásban és az e tárgyban elért előrehaladás elismerésében a teoretikus filozófia kartézianus fordulata által megújított metafizika sejlik fel. E metafizika azonban elhanyagolta a morális létezőket (*entia moralia*) tárgyaló bölcséletet. A természetes létezőkre vonatkozó filozófia feltárja, hogy a kartézianus elme miként ismeri meg a dolgokat, hogyan veti össze ismereteit egymással, és hogyan következtet az ismertből ismeretlenre.

De jure, 1,1,1

Az első filozófia feladata, amennyiben legsajátabb természetének meg kíván felelni, hogy a feltárja dolgok legszélesebb értelemben vett **definícióit**, és ezeket megfelelő módon bizonyos osztályokba rendezze, hozzákapcsolva mindazt, ami a dolog bármely nemének általában vett természete avagy feltétele. Azonban úgy tűnik, hogy ahogy a **természetes dolgok** körében ennek eleget tettek azok, akik e tudományágnak szentelték magukat, úgy az is világos a dolgok jelen állása szerint, hogy ugyanők nem foglalkoztak a **morális létezőkkel** az azokat megillető méltóságnak megfelelően.

De jure, 1,1,2

Nekünk itt most arra kell tekintettel lennünk, hogy miként van az **akarat aktusainak** irányítása céljából **az attribútum bizonyos neme a természetes dolgok és mozgások fölé helyezve**, melyből az emberi cselekedetek különös megegyezése ered, és hogy miféle dísz és rend származik ebből az emberi életre. Az ilyen attribútumokat nevezzük **morális létezőknek** (*entia moralia*) [...]

A *De jure* tehát a genuin természetjogi problematika – melynek tárgyalását a mű címe alapján előzetesen elvárnánk – helyett a morális létezők elméletét adja elő a politikai filozófia propedeutikájaként. Ezek a morális létezők egyfajta módusok, melyeket az

értelmes létezők adnak a fizikai dolgok és mozgások fölé, hogy ezáltal az ember akaratlagos cselekvéseit hathatólagosan irányítsák. A természetes szubsztanciák móduszaival szemben, melyeket Isten a teremtéssel ró a mechanikus világ dolgaira, a morális entitásokat az elme helyezi rá a fizikai dolgokra – ez utóbbit nevezi Pufendorf *imposíciónak*, szó szerint „belehelyezés”-nek. Az elme *imposíciójának* eredményeképp létrejövő morális entitások célja – a fizikai létezőktől eltérően nem az univerzum, hanem – **az emberi élet tökéletessége**. Ahogy a fizikai létezők eredeti létrejöttének módja a teremtés, úgy a morális létezők létrejöttére aligha találunk helyesebb kifejezést annál, hogy az nem más, mint *impozíció*. Nem a fizikai dolgok belső elvei hozzák létre ezeket, hanem a már létező és fizikai szempontból tökéletes dolgok és természetes hatásaikra lesznek „rá- vagy behelyezve” az értelmes létezők akarata által, és csakis ezek determinációja hívja őket létezésre. És ezek bizonyos hatásokkal is felruhazzák

őket, melyeket ugyanezek tetszésük szerint meg is semmisíthetnek anélkül, hogy a valóságban bármiféle fizikai változás bekövetkezne.

De jure, 1,1,3

Ezek alapján úgy definiálhatnánk leghelyesebb módon a morális létezőket, miszerint ezek bizonyos olyan módusok, melyeket értelmes létezők helyeznek a fizikai dolgok és mozgások fölé [superadditi] ama célból, hogy az ember akaratlagos cselekedeteinek szabadságát mindenekelőtt irányítsák és mérsékeljék [...]. Úgy tűnik helyesnek számunkra, hogy a létezőt a legáltalánosabb módon inkább szubsztanciára és módusra lehet felosztani, semmint szubsztanciára és járulékra. Továbbá, ahogy a móduszt megkülönböztetjük a szubsztanciával szemben, úgy önmagában nyilvánvaló, hogy a morális létezők nem léteznek önállóan, hanem csakis a szubsztanciákon és ezek mozgásain alapulnak [...]. Egyes módusok magából a dologból lépnek elő mintegy természetesen, míg más módusokat az értelem képessége helyez a fizikai dolgok és módusok fölé.

A morális létezők klasszifikációját a fizikai dolgok analógiájára végezhetjük el. Jóllehet nem a szubsztanciák, hanem a módusok osztályába tartoznak, fel lehet őket fogni a

szubsztanciák szerint, mert egyes morális entitások alapul szolgálnak más morális dolgok fennállásának, méghozzá ugyanolyan elv alapján, mint ahogy a testi szubsztanciákban fennáll a mennyiség és a minőség. Ahogy bármely fizikai szubsztancia tételezi a teret, amint létezése megvalósul és fizikai mozgásait kivitelezik, úgy ennek analógiájára a morális dolgokról azt

állítjuk, hogy valamiféle *statusban* (in *Statu*) léteznek, ez létezésük és hatásaik kivitelezésének feltétele. Ezért a **Status** természetét kifejezhetjük úgy is, hogy az **feltételezett morális létező (ens morale suppositivum)**, a **tér** analógiájára, mely ugyanilyen feltételezett entitás a fizikai létezők szempontjából. Mégis jelentős a különbség is: a tér indifferens a benne fennálló fizikai dolgok

De jure, 1,1,6

Jóllehet a morális létezők nem önmagukban léteznek, valamint általában véve nem a szubsztanciák, hanem a módusok osztályába kell sorolnunk őket, mégis úgy véljük, hogy a szubsztanciáknak megfelelően foghatjuk fel ezeket, mivel bennük ugyanolyan elv szerint alapulhatnak közvetlenül más morális létezők, mint amilyen elv szerint a testi szubsztanciákban minőség és mennyiség áll fenn. Ahogy a fizikai szubsztanciák bizonyos értelemben mintegy feltételezik a **teret**, melyben természetesen birtokolt létezésüket tételezik és fizikai mozgásaikat kivitelezik, úgy ezek analógiájára a morális személyekről is a leghelyesebb módon állítjuk és fogjuk fel azt, **Status**-ban léteznek, melyet amazok feltételeznek mint amelyben kivitelezik aktivitásaikat és hatásaikat. Ennélfogva a Status természetét helyesen fejezzük ki úgy, hogy az nem más, mint **feltételezett morális létező**, mégpedig a [fizikai] tér analógiája miatt.

létezésére nézvést, míg a morális *status* megszűnik, ha elveszük a személyeket, akik őt alkotják.

Kérdések:

1. Hogyan jönnek létre a morális létezők?
2. Miben különböznek a morális létezők a fizikai létezőktől?
3. Milyen analógiát állít fel Pufendorf a fizikai tárgyak tere és a morális létezők *statusa* között? Mi mégis a különbség a kettő között?

Irodalom:

Craig L. Carr-Michael J. Seidler: *Pufendorf, Sociality and the Modern State*, in: Haakonssen (ed.): *Grotius, Pufendorf and Modern Natural Law* (Dartmouth, Ashgate, 1999), 133-157.
Schneewind, Jerome B.: Pufendorf's Place in the History of Ethics, *Synthese* 72 (1987), 123-155.